

Бутнік-Сіверський О.Б.

Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності
НАПрН України, головний науковий співробітник відділу
промислової власності та комерціалізації ОІВ, д.е.н., професор,
академік АТН України та академік УАН

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЦИФРОВОЇ ПЛАТФОРМІЗАЦІЇ З ОГЛЯДУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Поєднання сучасної економіки зі сферою інтелектуальної власності сприяє прискоренню трансформації інтелектуальної економіки в цифрову, яка набуває нових відмінних ознак, де можна відмітити:

домінують результати зусиль інтелектуального людського капіталу;

активізується діяльність інноваційного середовища в напрямку створення інтелектуальних віртуальних продуктів;

набуває інформація усталеного соціального та інтелектуального статусу, перетворюючись на новий різновид цінностей, який має свої вартісні виміри;

збільшується застосування модельного та методичного підходів до управлінських рішень при використанні віртуальних інтелектуальних активів;

прискорюється зміни в нормативно-правовій системі у сфері цифровізації економіки та захисту інтелектуальних віртуальних продуктів;

оновлюються технічні та технологічні умови ефективного використання інформаційно-комунікаційного середовища;

розширюється організаційні структури електронних мереж тощо.

На цьому напрямку досліджень виникає потреба в узагальненні наукових поглядів щодо постановки та розв'язання окремих проблем цифрової економіки, зокрема, цифрової платформізації, пов'язаних зі сферою інтелектуальної економіки, що є предметом цього дослідження.

З огляду на зазначене, цифровізація економіки трансформує методи та засоби управління до прийняття управлінських рішень. Тут, зазначає Я.О. Колешня, «основним фактором стають не лише знання як інтелектуальний ресурс, а знання як інформаційна база, інформація про систему взаємозв'язків» [1, с.80]. В цих умовах відповідного значення набуває перехід до мережевої економіки,

що, за визначенням Л. В. Нечипорук, є «ною формою економічного порядку, складові елементи якої, на відміну від ієрархічної моделі економічних відносин, є рівнорівневими й рівноправними, а діяльність здійснюється за допомогою електронних мереж» [2, с.21]. Серед головних особливостей інтелектуальної власності в умовах мережевої економіки, Л. В. Нечипорук підкреслює такі:

- розшарування прав інтелектуальної власності, зменшення абсолютного і переважання часткового привласнення її об'єктів;
- різноманіття видів інтелектуальної власності;
- володіння інформацією може доповнюватися правами власності на її матеріальні носії та реалізовуватися широким колом суб'єктів;
- користування знаннями та інформацією, вилучення з них корисних властивостей здійснюється через інтелектуальну працю і є індивідуальним актом з огляду на суб'єктивність процесу мислення;
- поглиблення специфіки функціонування ринку об'єктів інтелектуальної власності, яка полягає у входженні на нього не власне продуктів інтелектуальної діяльності, а лише окремих прав на них;
- охоронні документи, що підтверджують право на використання інтелектуальної власності, є об'єктами купівлі-продажу;
- функція розпорядження знаннями для суб'єкта полягає у можливості їх об'єктивувати, перетворити на інформацію, розпорядження якою здійснюється без її відчуження шляхом поширення в мережі.

Організаційною основою цих процесів та базисом для цифровізації, відмічає Ю.М, Жукова, є цифрові платформи. Вона зазначає, що «процеси платформізації спричиняють системні зміни, які призводять до загострення конкурентної боротьби на глобальних ринках, зниження вартості транзакцій, підвищення масштабності та географії охоплення ринків, стимулюючи вихід на нові та поглиблення їх диференціації, створюючи для підприємців додаткові можливості для доступу до більшої кількості потенційних клієнтів та створюючи можливості для формування нового типу економіки – платформної» [3].

Щодо визначення «цифрової платформи», як нове явище, то К.О. Січкаренко, вважає, що це «ключовий інструмент цифрової трансформації, який забезпечує інформаційний обмін та транзакції між великою кількістю користувачів. Це сукупність технологічних рішень (технологій), які створюють основу для функціонування спеціалізованої системи цифрової взаємодії, знижуючи вартість витрат на транзакції та нівелюючи роль посередника. При цьому учасники є незалежними один від одного. Цифровізація економіки передбачає використання нових моделей організації бізнесу саме на основі цифрових технологій. Такі моделі дозволяють принципово розширити цільову аудиторію. При цьому цифрові дані стають фактором виробництва» [4,с.28]. Одночасно, науковець Я.О. Колешня зазначає, що «єдиного підходу до визначення цифрової платформи не існує. В цілому вона представляє собою простір, екосистему, яка забезпечує формування системи взаємозв'язків між учасниками платформи. У дослідженнях вказується, що цифрові платформи мають три головні характеристики вони технологічно опосередковані, забезпечують взаємодію між групами користувачів і дозволяють цим групам користувачів виконувати визначені завдання» [1, с.80].

Узагальнюючи думку науковців, Ю.М, Жукова виділила ряд загальних характеристик, притаманних даному явищу та спрямованих на розвиток цифрової економіки. А саме [3]:

значна кількість учасників, що створює певний «ефект мережі»;

інфраструктурне забезпечення взаємодії між користувачами в єдиному інформаційному середовищі (в режимі онлайн);

багатофункціональність, що дозволяє орієнтуватися на широкий спектр послуг та створює можливості для розширення згідно з потребами користувачів (як кількісно, так і якісно);

модульність архітектури, що у поєднанні зі стандартними інтерфейсами дозволяє платформам розвиватися незалежно від поведінки окремих користувачів;

сприяння новим ініціативам, використання сучасних бізнес-моделей та форм ведення бізнесу, заснованих на опрацюванні великих обсягів інформації;

зниження транзакційних витрат учасників платформи.

Ряд дослідників [5, с. 60] виокремлюють наступні риси:

налагодження безпосереднього контакту між зацікавленими учасниками (завдяки інфраструктурі і правилам, що генеруються платформою);

прояв мережевих екстерналій, коли збільшення числа учасників підвищує індивідуальну корисність для кожного користувача на тій же стороні платформи (позитивні прямі ефекти) або зростання їх кількості на одній стороні призводить до підвищення індивідуальної корисності, яку отримують на іншій стороні платформи (позитивні перехресні ефекти);

можливість впливу з боку платформи на кількість угод та обсяги продажу (за допомогою встановлення різних цін для учасників).

Серед основних позитивних ефектів Ю.М. Жукова відзначила такі [3]:

поява додаткових резервів для зростання продуктивності праці та ефективності бізнесу через більш раціональне використання активів і створення осередку, сприятливого для інновацій;

можливості акумулювання та аналізу значних масивів даних; створення центру взаємодії учасників ринку зі здатністю регулювати цільові відносини на ньому;

розбудова активного, інтегрованого, здатного до розвитку середовища галузі економіки, стимулювання малого бізнесу;

посилення спеціалізації на ринках;

створення конкурентного середовища;

додаткові можливості для виходу на нові ринки, в тому числі глобальні, розширення експортних можливостей тощо.

Одночасно, К.О. Січкаренко справедливо вважає, що цифрові платформи є проривною інновацією, яка здатна докорінно змінити структуру національного ринку. З одного боку, цифрові платформи дають змогу уникнути ланцюжка посередників, пропонуючи кінцевому споживачу максимальний перелік можливостей. З іншого боку, у разі виникнення «цифрового монополізму» власники успішних платформ отримують ефективні важелі контролю за ринком (в тому числі завдяки асиметрії інформації) і можуть нав'язувати власну цінову політику [4, с.29].

В свою чергу, застерігає Ю.М. Жукова, запровадження цифрових платформ в Україні пов'язано і з низкою проблем, серед яких слід виокремити наступні [3]:

складність дотримання прав інтелектуальної власності та здійснення контролю за додержанням вимог антимонопольного законодавства;

ризик асиметричності процесів цифровізації та розривів в розвитку цифрової інфраструктури між окремими територіями і регіонами;

повільне впровадження стандартів 4 G та 5 G мобільного Інтернет-зв'язку;

ускладнення процесу оподаткування та регулювання ринку праці через розширення самозайнятості населення;

необхідність захисту значних масивів даних, які акумулюються платформами та містять особисту і бізнес-інформацію, та забезпечення транзакцій;

брак відповідної нормативно-правової бази;

недостатній рівень цифрової культури суспільства;

низький рівень узгодженості та інтеграції дій держави, бізнесу й громадянського суспільства в сфері цифровізації економіки;

відсутність у вільному доступі статистичних даних щодо цифровізації національної економіки, що ускладнює розробку дієвих стратегічних заходів

конфлікт стандартів функціонування цифрових платформ та низький рівень впровадження технології блокчейн;

недостатній рівень узгодження нормативно-правової бази та заходів у сфері цифровізації економіки з відповідними документами Європейського Союзу (ЄС);

недостатній рівень врегулювання питань стосовно надання якісних послуг, захисту прав споживачів і дотримання стандартів власниками платформ на всіх етапах діяльності: від надходження заявки до завершення операції та інші.

Згідно з ООН, як застереження, відмічено ряд наступних проблем і викликів використання платформної економіки, яка несе [6, с.24]:

– подолання «цифрового розриву» є найважливішим компонентом інклюзивного розвитку платформної економіки;

– нормативні акти часто відображають статус-кво і перешкоджають інноваціям або не допускають їх;

– для процвітання платформної економіки необхідно забезпечити безпеку даних, стандарти даних і конфіденційність даних;

– платформна економіка часто передбачає появу домінуючих платформ і часткових монополій для ефективної роботи, що вимагає нових підходів до забезпечення адекватної конкуренції;

– платформи підвищують значимість нематеріальних активів, часто накопичуються в розвинених країнах, що викликає занепокоєння з приводу рівності та інтеграції.

Підсумовуючи, наведене узагальнення поглядів науковців, нами розглядається з позиції постановки нагальних проблемних питань розвитку цифрової платформізації, що сприятиме у подальшому прискоренню трансформації інтелектуальної економіки в цифрову.

Список використаних джерел[^]

1. Колешня Я.О. Цифрові платформи як ефективна бізнес-модель /2021: II Міжнародна науково-практична конференція «Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи». С.80 – 81.

2. Нечипорук Л. В. Особливості інтелектуальної власності в умовах мережевої економіки./Економіка інтелектуальної власності: науково-методичні матеріали для підготовки докторантів, аспірантів і магістрів за напрямом «Інтелектуальна власність» /Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, Т. М. Камінська та ін.; за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. – Х. : Право, 2015. – 120 с.

3. Жукова Ю.М. Розвиток цифрової економіки на основі платформізації /Економіка та суспільство. Випуск 41/2022. URL: [https://elibrary.kubg.edu ua/id/eprint/41683/2/Y_Zhukova_EaS_41_FITU.pdf](https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/41683/2/Y_Zhukova_EaS_41_FITU.pdf)

4. Січкаренко К.О. Цифрові платформи: підходи до класифікації та визначення ролі в економічному розвитку/Економіка та управління національним господарством //Причорноморські економічні студії. Випуск 35. 2018. С.23 – 32. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/35_2_2018/7.pdf

5. Evans D.S. Platform Economics: Essays on Multi-Sided Businesses. Chicago, Competition Policy International (CPI), 2011. 449 p.

6. Дубель М.В. Особливості розвитку цифрових платформ та їх вплив на світову економіку//Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка. Випуск 7, 2021.– С.17 – 26. – URL: <http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/155/152>.

Виприцький А.О.

кандидат юридичних наук, доцент

УПРАВЛІННЯ ПРАВОВИМ ЗАХИСТОМ РЕЗУЛЬТАТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Процеси соціального зростання багатьох країн світу доводить, що основним показником цих процесів є формування та збільшення інтелектуального мислення людини. Для активізації інтелектуальної діяльності, комунікації її у світові, світові та ринок України потребує державну підтримку всіх процесів її формування.

За останні роки в Україні було створено органи державної влади, які здійснюють забезпечення діяльності у сфері правового захисту об'єктів інтелектуальної власності. Проте чинна законодавча система не в повному обсязі відповідає вимогам надійного правового захисту результатів інтелектуальної діяльності.

Існує необхідність в удосконаленні захисту результатів інтелектуальної власності, насамперед, це стосується її меті та змісту. Вирішення цього складного та надзвичайно значного завдання значною мірою залежить від визначення всіх складових цього змісту, наявності їх постійної взаємодії, створення нормативно-правових і управлінських засад функціонування – це про вбудувати певного системного підходу, як у структурному аспекті врегулювання правових відносин.

Регулювання правових відносин є одним із аспектів управління захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності в правових відносинах людей і ставленні до результатів інтелектуальної діяльності в суспільстві. Зауважимо, що історія правового врегулювання відносин, які пов'язані з результатами інтелектуальної діяльності, нараховує десятки тисячоліть, а правові норми, що охороняють ці відносини, є найдавнішими серед інших юридичних правил поведінки, оскільки джерела правового врегулювання інтелектуальної власності беруть свій початок із глибокої давнини. Закономірно, що одночасно зі